

„Man in the landscape across frontiers: Landscape and land use change in Central European border regions“

*Konference Komise Mezinárodní geografické unie pro Změny využití a pokryvu ploch
(IGU Commission on Land Use/Cover Change – IGU-LUCC), Slovinsko – Rakousko – Slovensko –
Česko, 28. srpna – 4. září 2007*

Jan Kabrda, Leoš Jeleček

jelecek@natur.cuni.cz

UK v Praze, PřF, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Albertov 6, 128 43, Praha 2

Od konce 90. let 20. stol. se postupně formovala „středoevropská skupina“ badatelů orientujících se na výzkum vývoje využití ploch (Land Use and Land Cover Change, LUCC) od 1. poloviny 19. stol. do současnosti. Do jisté míry „může“ za její regionální charakter společná datová základna – výsledky katastrálního mapování tzv. „Stabilního“ katastru, v Rakousku i jinde označovaného „Františkova“ (podle císaře Františka I.), který od svého založení kontinuálně pokračoval až do současnosti. Lze oprávněně tvrdit, že jádro a hlavní hybnou sílu aktivit této skupiny tvoří tým Ivana Bičíka z Přírodovědecké fakulty UK v Praze v součinnosti s kolegy ze Slovinska (Matej Gabrovec, Franci Petek – Geografický ústav Slovinské akademie věd a umění, Lublaň), Slovenska (Peter Spišiak, Pavol Hurbánek – PrF Univerzity Komenského v Bratislavě). Dále to jsou kolegové z oddělení sociální ekologie Vídeňského IFF (Fridolin Krausmann – Univerzita Klagenfurt). Všechny týmy používají zejména tzv. evidenčně – statistickou metodu, tj. zpracovávají databáze o využití ploch podle údajů katastrálních mapování. To na území Česka, Rakouska a Slovinska začalo ve stejném období a jednotnou metodikou, která se do dnešních dnů téměř nezměnila a umožňuje také srovnávání vývoje v čase i prostoru mezi těmito státy. Ve srovnání s ostatními státy či většími regiony je to unikátní výhoda pro výzkum LUCC zmíněnou metodou, která je ovšem musí být aspoň na mikroregionální úrovni (v modelových územích) doplněna terénním mapováním.

Největších výsledků z hlediska kvantitativního, tj. pokrytí území celého státu, podle v čase a prostoru srovnatelných katastrálních území, resp. tzv. Základních územních jednotek (ZÚJ) ve více časových rovinách dosahuje tým I. Bičíka a pak M. Gabrovce. Kolegové na Slovensku se zatím zaměřují na modelové oblasti (zejména při hranicích s Českem). Vzhledem k nedostatku finančních prostředků a dlouhodobému zaměření na výzkum tzv. sociálně-ekonomického metabolismu kolegové ve Vídni zkoumají alespoň LUCC v několika vybraných malých modelových územích, a to již od středověku.

Tato na neformálních základech vytvořená a spolupracující skupina byla schopna uspořádat na odpovídající vědecké a organizační úrovni konferenci, o níž zde informujeme. Měla zkušenosti již z několika workshopů (v Praze, ve Vídni), symposia v rámci regionální konference IGU v Praze v roce 1994, totéž v rámci konference IALE v Praze v roce 1998, konference IGU LUCC v Praze 2001, „své“ konference v roce 2005 v Mikulově atd. Postavení „středoevropské skupiny LUCC“

se v rámci komise IGU LUCC posilovalo nejen aktivní účastí na edičních výstupech této komise a pořádáním jejích vědeckých akcí. V roce 2006 bohužel zemřel předseda komise IGU-LUCC Alexander Mather (UK, šéfredaktor Land Use Policy), který v roce 2004 vystřídal ve funkci předsedy zakladatele komise Yukio Himiyamu (Japonsko, předsedou od roku 1994). Bylo pak logické, že předsedou komise byl s účinností do kongresu IGU v Tunisu 2008 jmenován Ivan Bičík.

Již koncepce konference jako putovní, kdy mezi jednotlivými místy jednání se její účastníci pohybovali, jak se na geografii sluší a patří, reálnou krajinou (nikoliv tedy virtuální krajinou na Internetu) byla dosti ojedinělá. Pořadatelé vycházeli totiž z jednoho ze základních principů i metod geografie, jímž je srovnávání v prostoru a v čase. Téma „Man in the Landscape Across Frontiers: Different Societies in Different Conditions“ bylo vskutku aktuální, neboť v kontextu současného ekonomicko-spoločenského vývoje se prohlubuje polarizace prostoru na všech regionálních úrovních. Výzkum periferií a příhraničních oblastí zaznamenává aspoň v české geografii v poslední době rychlý rozvoj.

Konference nebyla ovšem akcí jen „středoevropské skupiny LUCC“ – ta ji „jenom“ organizovala. Byla totiž akcí komise IGU-LUCC, jejíž přípravu řídil její předseda doc. Ivan Bičík s týmem tvořeným mladými asistenty nebo doktorandy, členy řešitelského kolektivu grantového projektu GAČR. Byli to Jan Kabrda, Robin Rašín a Petr Mareš. Její uspořádání podporoval společný program IGBP a IHDP „Global Land Project“ (GLP), který navazuje na aktivity předchozího společného projektu LUCC a na spolupráci s komisí IGU LUCC. Členy mezinárodního organizačního výboru konference byli Ivan Bičík, Fridolin Krausmann, Matěj Gabrovec a Pavol Hurbánek.

Akce se zúčastnilo přes 50 vědců ze 14 zemí (Evropská Unie, ruský Dálný východ, Austrálie, Japonsko). K jejich dopravě v průběhu konference posloužily dva autobusy. Konference sloužila i jako pracovní setkání komise IGU-LUCC, a proto byly přítomny i „špičky“ tohoto oboru, jakými jsou i členové výkonného výboru komise (kromě doc. Bičíka např. prof. Yukio Himiyama z Japonska, prof. Elena Milanova z Ruska, prof. Larry Crissman z Austrálie a doc. Fridolin Krausmann z Rakouska).

Jednání konference byla zaměřena na otázky výzkumu změn ve využití ploch a krajiny v příhraničních oblastech, zejména ve Střední Evropě. Propojovala tedy dvě důležitá témata dnešního geografického výzkumu – změny krajiny a zemědělství v jejich vzájemné interakci (environmentální problémy, působení člověka na prostředí) a problémy a rozvoj periferních oblastí. Velký důraz byl kladen na „hybné síly“ změn ve využití ploch, tedy na vliv společnosti a hospodářství, a dále na současné procesy politické integrace (vstup do EU, globalizace), na problémy marginalizace a vzniku periferních oblastí, na nové a alternativní funkce venkovského, zvláště příhraničního prostoru (produkce biomasy, agroturistika, ekologické zemědělství, údržba a ochrana přírody a krajiny atd.).

Účastníci mohli navštívit mnoho modelových míst či území, kde po terénní exkurzi a přednášce „místních“ vědců a výkladech např. farmářů následovala diskuse o příčinách a možných řešeních problémů a o příležitostech toho kterého regionu. Z neúspěšnějších exkurzí můžeme jmenovat Lublaň, Lublaňské bažiny a pohoří Velika Planina ve Slovinsku; region Traisenthalu v Rakousku; vodní dílo Čunovo / Gabčíkovo, Devín a Záhorie na Slovensku; Mikulov, Pálavu a Lednicko-Valtický areál v Česku. Na třech místech (Lublaň, Bratislava, Mikulov) se potom konaly klasické půldenní semináře s prezentacemi referátů většiny účastníků vyznačující se plodnými a inspirujícími diskusemi. V itineráři bylo také několik společenských a kulturních akcí – například seznamovací večírek při plavbě bárkou po spíše říčce Lublaňce z venkova do Lublaně či rozlučkový večírek s tradiční cimbálovou muzikou a degustací vína ve vinném sklepě v Mikulově. Účastníci měli též příležitost poznat místní zvyky a tradice a nahlédnout do jednotlivých národních kuchyní. Tak se brzy ukázalo, že řada „tradičních národních jídel“ je společným dědictvím z dob Habsburské monarchie (např. štrúdl apod.).

Vcelku tak měli všichni účastníci možnost prožít nezapomenutelný týden a zejména získat nové zkušenosti a znalosti. Navštívili nejrůznější typy krajin – městské i venkovské, vzkvétající i zaostávající, turistické i zcela zapomenuté, nížinné i vrchovinné. Mohli je porovnávat se svými vlastními poznatky a zážitky a tak nalézat společné a rozdílné rysy krajin různých regionů bývalé habsburské monarchie. Týká se to například srovnávání vinařství v Rakousku a na Moravě, horské agroturistiky ve Slovinsku a v Rakousku, nebo zcela odlišného vzhledu a způsobu obhospodařování

zemědělské krajiny na opačných stranách tehdejší železné opony (Dolní Rakousko vs. Slovensko a jižní Morava). Ostatně, železná opona a (negativní) dědictví komunistických režimů byly jedněmi z hlavních témat celé konference. Druhou „červenou nití“ diskusí se pak ukázala být osa, či možná spíše všesměrná souvztažnost v pomyslném trojúhelníku člověk – kultura – krajina.

Prvotním výsledkem konference byl tištěný sborník abstraktů (ISBN 978-961-254-017-3). Ve finálním stádiu je aktuálně vydání sborníku příspěvků z konference na CD-ROM (ISBN 978-80-86561-80-6) – předpokládáme, že bude hotov v březnu 2008. Ve výhledu (pro rok 2008 či počátek roku 2009) se připravuje vydání nejkvalitnějších příspěvků v národních (Česko, Slovinsko a Slovensko) geografických časopisech v anglickém jazyce, možná i v některém mezinárodním odborném periodiku.

Znovu musíme zdůraznit velký přínos této konference při poznávání nových regionů a krajin pod úhlem pohledu výzkumu LUCC a jejich společenských a přírodních hybných sil i faktorů. Mladá generace měla příležitost navazovat přínosné vědecké kontakty se staršími vědci a také s mladšími účastníky (postgraduálními studenty a začínajícími asistenty). To zajistí podporuje zachování kontinuity výzkumu LUCC a jeho personální struktury. A konečně, akce měla význam i pro propagaci české vědy a Česka obecně.

Více informací o konferenci, včetně rozsáhlého archívu fotografií, lze nalézt na jejích internetových stránkách www.luccprague.cz. Sborník abstraktů a pravděpodobně od dubna 2008 i CD-ROM s příspěvky z konference, lze získat na e-mailové adrese kabrda@seznam.cz nebo conference2007@luccprague.cz.